

יסודות מחיצות שבת

שיעור שביעי

גזירת קרפף

מקורות

א. משנה כג. "ברחבה מטלטלין בתוכה"; [כב. "כלל אמר... מבית סאתים אסור"]

ב. גמ' סז: "אמר עולא אמר רבי יוחנן... לתוכו לא שכיח"

ג. רש"י סז: ד"ה הם אמרו

ד. שולחן ערוך הרב סי' שנח סעי' א

ה. שפת אמת סז: ד"ה אלא שמחוסרת

ו. רש"י שבת קל: ד"ה קרפיפות; עירובין צא. ד"ה וקרפיפות

ז. מאמר מרדכי סי' שעב ס"ק ג]

שולחן ערוך הרב סי' שנח סעי' א

כל היקף מחיצות שלא הוקף לדירת אדם לכניסה ויציאה תמיד, כגון רחבה שאחורי הבתים והקרפף והוא היקף גדול להכניס בו עצים לאוצר והגינה והפרדס המוקפים גדר גבוה י' טפחים, וכל כיוצא בהן מהמקומות שיתבאר בסי' שס"ב, אסרו חכמים לטלטל בתוכן יותר מד' אמות כמו ברשות הרבים, ואף על פי שהן רשות היחיד גמורה מן התורה והזורק לתוכן מרשות הרבים חייב שהרי מחיצות גמורות הן אלא שמחוסרין דיוורין הרי הן ככרמלית מדברי סופרים, שכיון שאינן עשויות לדירה מתחלפין הן ברשות הרבים אם הן היקף גדול, אבל היקף קטן אינו מתחלף ברשות הרבים ומותר לטלטל בתוכו אף על פי שלא הוקף לדירה.

שפת אמת עירובין סז: ד"ה אלא שמחוסרת

שם בגמ' אלא שמחוסרת דיוורין, הלשון קשה דהא ב"ס מותר אף על גב שמחוסרת דיוורין רק הו"ל למימר משום שדומה לרה"ר וצ"ל דה"ט דדומה לרה"ר הואיל ומחוסרת דיוורין אבל ב"ס הוי כדירה בלבד רק ביותר מב"ס נפיק מתורת דירה ולכך דומה לרה"ר.

מאמר מרדכי סי' שעב ס"ק ג

מדברי רבינו הטור ז"ל מוכח בהדיא דקרפף שלא הוקף לדירה והוא יותר מסאתים אסור לטלטל ממנו לחצר כלל... ולכן מצאה התמיהה מקום לנוח בדברי מרן ז"ל בבית יוסף שהראה מקום לדברי הטור ז"ל ממה שכתב רש"י ז"ל פרק רבי אליעזר דמילה ז"ל: 'אם הוא יותר מסאתים ולא הוקף לדירה קרי ליה רשות אחת לגבי חבירו או לגבי חצר לטלטל שתי אמות בזה ושתי אמות בזה להוציא ולהכניס מזה לזה', עד כאן. והרי דברי רש"י ז"ל הם היפך משמעות דברי הטור ז"ל... ובעיקרא דדינא אף שאיני כדאי להכניס ראשי בין הרים גבנונים רש"י והטור ז"ל, לא אוכל להתאפק מלומר דלכאורה צדקו דברי רבינו הטור ז"ל, דכיון שקרפף יותר מסאתים שלא הוקף לדירה הוי כרמלית, אסור לטלטל ממנו לחצר כדין כרמלית ורשות היחיד... ומיהו נראה לי ליישב דעת רש"י ז"ל, דלפום קושטא קרפף יותר מבית סאתים שלא הוקף לדירה לאו כרמלית הוא, דמדאורייתא רשות היחיד גמור הוא, אלא

דחכמים נתנו עליו דין כרמלית לעניין טלטול לתוכו... וסבירא ליה לרש"י דלא החמירו לאסור לטלטל ממנו לחצר.

בשיעורים הקודמים עסקנו בגדרי רשות היחיד מדאורייתא. בשיעור זה נשלים את סדרת השיעורים בבירור גזירת חכמים לגבי קרפף.

המשנה מביאה את דברי רבי יהודה בן בבא:

ועוד אמר רבי יהודה בן בבא: הגינה והקרפף שהן שבעים אמה ושירים על שבעים אמה ושירים מוקפת גדר גבוה עשרה טפחים – מטלטלין בתוכה, ובלבד שיהא בה שומירה או בית דירה או שתהא סמוכה לעיר. [כג.]

לדברי רבי יהודה בן בבא, היתר הטלטול בגינה ובקרפף תלוי בשני תנאים: אין בה יותר מבית סאתים (=שבעים אמה ושירים על שבעים אמה ושירים), ואין בה שומרה או בית דירה או שהיא סמוכה לעיר.

המשנה מביאה שיטות נוספות בגדרי ההגבלות בטלטול בגינה ובקרפף, אך מכל השיטות עולה כי קיים, בתנאים מסוימים, איסור טלטול בקרפף שלא הוקף לדירה.

הגמרא מביאה בשם רבי שמעון בן אלעזר כלל לגדרי דין זה:

כלל אמר רבי שמעון בן אלעזר: כל אור שתשמישו לדירה, כגון דיר וסהר מוקצה וחצר – אפילו בית חמשת כורים ובית עשרת כורים מותר. וכל דירה שתשמישה לאויר, כגון בורגנין שבשדות – בית סאתים מותר, יתר מבית סאתים אסור. [כב.]

רבי שמעון בן אלעזר מגדיר כי יש איסור טלטול במקום שלא הוקף לדירה ששיעורו יותר מבית סאתים.

בגמ' מפורש שאיסור הטלטול בקרפף שלא הוקף לדירה הוא מדרבנן בלבד:

אמר עולא אמר רבי יוחנן: קרפף יותר מבית סאתים שלא הוקף לדירה, ואפילו כור ואפילו כורים – הזורק לתוכו חייב. מאי טעמא, מחיצה היא אלא שמחוסרת דיורין. [זס:]

הגמ' אומרת, כי הואיל והקרפף מוקף במחיצות, מדין תורה הוא רשות היחיד, אלא שחכמים אסרו את הטלטול בו משום שהוא מחוסר דיורין.

דברי הגמ' מעלים שתי תמיהות:

- א. הואיל ומדין תורה קרפף הוא רשות היחיד גמורה, מדוע העובדה שהוא 'מחוסר דיורין' מהווה סיבה לאסור בו את הטלטול מדרבנן?
- ב. אם חסרון הדיורים מהווה סיבה לאסור את הטלטול בקרפף, מדוע איסור זה אינו קיים בקרפף ששיעורו פחות מבית סאתים?

ישוב לתמיהות אלו עולה מדברי רש"י:

הם אמרו קרפף יותר מבית סאתים אין מטלטלין בו – דשויה כרמלית לענין טלטול משום דמחוסר דירה ומיחלף ברשות הרבים. [רש"י סז: ד"ה הם אמרו]

רש"י כותב, כי חכמים אסרו את הטלטול בקרפף שלא הוקף לדירה הגדול מבית סאתים מחשש שאנשים יחליפו בינו לבין רשות הרבים. מדבריו עולה שחכמים גזרו במקום שלא הוקף לדירה מחמת דמיונו לרשות הרבים, ויש חשש שאנשים יחליפו בינו לבין רשות הרבים. מטעם זה, חכמים גזרו רק בקרפף הגדול מבית סאתים, הואיל ורק הוא דומה לרשות הרבים.

הבנה זו כתובה בבהירות בשולחן ערוך הרב:

כל היקף מחיצות שלא הוקף לדירת אדם לכניסה ויציאה תמיד... אסרו חכמים לטלטל בתוכן יותר מד' אמות כמו ברשות הרבים... שכיון שאינן עשוין לדירה מתחלפין הן ברשות הרבים אם הן היקף גדול, אבל היקף קטן אינו מתחלף ברשות הרבים ומותר לטלטל בתוכו אף על פי שלא הוקף לדירה. [שולחן ערוך הרב שנה, א]

לפי דבריו, חכמים גזרו על רשות היחיד הדומה לרשות הרבים מחשש שיחליפו בינה לבין רשות הרבים, והדמיון לרשות הרבים קיים בצירוף שני תנאים:

- א. המקום אינו מתפקד כרשות היחיד – לא הוקף דירה.
- ב. המקום אינו נראה כרשות היחיד – גדול יותר מבית סאתים.

מדברי השפת אמת עולה דרך מעט שונה ביישוב תמיהות אלו. השפת אמת מקשה על לשון הגמ' "אלא שמחוסרת דירין":

הלשון קשה, דהא בית סאתים מותר אף על גב שמחוסרת דירין, רק הוי ליה למימר משום שדומה לרשות הרבים. [שפת אמת סז: ד"ה אלא שמחוסרת]

השפת אמת מתרץ:

וצריך לומר דהיינו טעמא דדומה לרשות הרבים הואיל ומחוסרת דירין, אבל בית סאתים הוי כדירה בלבד, רק ביותר מבית סאתים נפיק מתורת דירה ולכך דומה לרשות הרבים. [שם]

השפת אמת מקבל את ההבנה העקרונית שגזירת קרפף נובעת מחמת הדמיון לרשות הרבים, אך לשיטתו הדמיון לרשות הרבים נובע מכך שהמקום אינו בית דירה. על פי זה מבאר השפת אמת, שרק מקום שאינו מוקף לדירה והוא יתר מבית סאתים אינו נחשב לבית דירה.

נראה כי לפי השפת אמת ישנן שתי דרכים להגדיר מקום כבית דירה: על פי ייעודו ואופן השימוש בו, או על פי צורתו ומידותיו. על כך יש להוסיף, כי 'בית הדירה' המקובל הוא הבית והחצר¹. לפי זה, חכמים קבעו על פי מידות חצר המשכן [כמבואר בגמ' כג:], כי מקום עד בית סאתיים נחשב לחצר, ולכן הוא מוגדר כבית דירה' ומותר לטלטל בו גם אם הוא אינו מתפקד כבית דירה.

על פי דרכו העקרונית של השפת אמת, כי גודל הקרפף וייעודו מגדירים האם הוא נחשב לבית דירה, ניתן להציע דרך שונה בביאור גזירת קרפף. על פי הצעה זו, גזירת קרפף אינה נובעת מחשש להחלפה ברשות הרבים, אלא ישנו איסור עצמאי מדרבנן על טלטול בכל מקום שאין בו דירה.

הצעה זו מבוססת על הבנה שקיים הבדל עקרוני בין מלאכת ההוצאה האמורה בתורה לבין איסורי ההוצאה שקבעו חכמים. מדין תורה האיסור הוא על הוצאה **מרשות אחת לרשות אחרת**, ואילו מדרבנן קיים איסור בהוצאת חפץ **ממקומו**². בשל כך, חפץ הנמצא בבית דירה מותר לטלטל בכולו, הואיל וכולו נחשב למקומו של החפץ. אולם, אם החפץ נמצא במקום שלא הוקף לדירה

¹ עי' בדברי רש"י [בבא בתרא ב. ד"ה השותפין]: "וכל חצירות ששנו חכמים לפני הבתים הן ורוב תשמישן בחצר".

² נראה שאיסור זה נסמך על הכתוב [שמות טז, כט]: "אל יצא איש ממקומו ביום השביעי", וכן נראה שגם איסור הוצאה מרשות היחיד אחת לרשות אחרת ללא עירוב נובע מעיקרון זה, ואכמ"ל.

הגדול מבית סאתים, הואיל ואינו בית דירה מקומו של החפץ הוא בארבע אמותיו בלבד, ולכן יש איסור מדרבנן על הטלטול בו.

דברים אלו אמורים בטעם גזירת קרפף. בנוסף לכך יש להסתפק בגדר הגזירה: האם היא מגדירה את קרפף ככרמלית, או שהיא מהווה גזירה עצמאית האוסרת את הטלטול בו על אף שהוא רשות היחיד³.

לספק זה יש השלכה מעשית, האם מותר לטלטל מרשות היחיד לקרפף: אם קרפף נחשב מדרבנן לכרמלית – מסתבר שיהיה איסור לטלטל ממנו לרשות היחיד. לעומת זאת, אם קרפף נחשב גם מדרבנן לרשות היחיד אלא שיש גזירה עצמאית האוסרת את הטלטול בו – אין מקום לאיסור לטלטל ממנו לרשות היחיד.

בעניין זה קיימת סתירה בדברי רש"י. במסכת עירובין כותב רש"י שקיים איסור לטלטל מקרפף הגדול מבית סאתים לרשות היחיד⁴:

דעל כרחק הנך קרפיפות בשאין יתירים על בית סאתים קאמר דאי ביתירים בהא לימא רבי שמעון מטלטלין, הא כרמלית היא.
[רש"י צא. ד"ה וקרפיפות]

לעומת זאת, במסכת שבת כותב רש"י שאין איסור לטלטל מקרפף הגדול מבית סאתים לרשות היחיד:

קרפיפות – אם של בית סאתים הוא מטלטל בכולו, ואם יותר ולא הוקף לדירה קרי ליה רשות אחת לגבי חבירו או לגבי חצר, לטלטל שתי אמות בזה ושתי אמות בזה, להוציא ולהכניס מזה לזה.
[רש"י שבת קל: ד"ה קרפיפות]

בדברי רש"י במסכת עירובין מפורש שקרפף נחשב לכרמלית, ולכן איסור לטלטל ממנו לרשות היחיד. לעומת זאת, מדברי רש"י במסכת שבת, המתיר לטלטל מקרפף לרשות היחיד, משתמע שקרפף אינו כרמלית אלא רשות היחיד, ולכן אין איסור לטלטל ממנו לרשות היחיד אחרת.

ההבנה שקרפף הוא רשות היחיד גמורה שיש לה איסור טלטול נפרד, מסתברת לפי הצעתנו דלעיל שגזירת קרפף אינה סייג למלאכת הוצאה מרשות לרשות אלא איסור עצמאי על הוצאת חפץ ממקומו. על פי הצעה זו, יש להבחין בין איסור כרמלית, שהוא סייג למלאכת הוצאה⁵, לבין גזירת קרפף, שהוא איסור בעל מאפיינים עצמאיים. לעומת זאת, לפי דברי רש"י דלעיל, שגזירת קרפף היא סייג למלאכת הוצאה, ייתכן ורבנן הגדירו את קרפף ככרמלית⁶.

בכך סיימנו את החטיבה השנייה, 'גדרי מחיצות שבת'. בעזרת ה' לאחר ראש השנה נתחיל את החטיבה השלישית: 'גדרי איסור תחומין'.

להערות ולתגובות: שלמה ליפשיץ

lshlomo26@gmail.com

³ ספק מעין זה קיים גם לגבי תקנת מבו; דנו בכך בשיעורינו על תחילת המסכת.

⁴ דברי רש"י אמורים ביחס לשיטת רבי שמעון [במשנה פט.], המתיר לטלטל בין הגגות, החצרות והקרפפות ללא עירוב, הואיל וכולם נחשבים לרשות אחת.

⁵ כמפורש בגמרא במסכת שבת [יא:].

⁶ יש לדון בהבנות אלו בגדר גזירת קרפף על פי דברי הגמ' [ז:ז] לגבי טלטול מקרפף לכרמלית, ואכמ"ל.